

מתן

על הפסח

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

איוב-ו

הקדמה

במענהו של אליפז (פרקים ד-ה), אליפז יוצא חוצץ נגד דרך התמודדותו של איוב עם מסכת צרותיו ובקשתו למות, ומציע לו להיכנע בפני העוצמה האלוהית. לטענתו של אליפז, כניעה זו תאפשר לאיוב לשוב לכבודו הראשון. ביחידה זו איוב מגיב לדברי אליפז. שלא כמו הרעים שדבריהם מכוונים לאיוב בלבד, איוב איננו מכוון את דבריו לכתובת אחת ויחידה. הוא פונה לא-ל, לרעים ולעצמו ומדגיש את תחושותיו הנוגעות ליחסיו עם הרעים לא רק לדבריהם. מענה איוב לאליפז מורכב משתי חטיבות. בחטיבה הראשונה (פרק ו') איוב מביע את התנגדותו הנחרצת לדברי אליפז תוך שהוא מדגיש את גודל אכזבתו מהרעים. בחטיבה השנייה (פרק ז') איוב מציג את תפיסתו בדברי יחסו של ה' לאדם.

החטיבה הראשונה (פרק ו')

בחטיבה הראשונה שלושה חלקים עיקריים. בחלק א' (ו, א-ג) איוב מתאר את הצער והייאוש שאופפים אותו. הוא פותח בתיאור עוצמת צערו וכאבו (ו, א-ד) ומבהיר באמצעות משלים כי תגובתו היא תגובה טבעית לכאב (ו, ה-ז). עוצמת הצער והכאב והבהרת הטבעיות שבתגובה, מובילות שוב לבקשת המוות (ו, ח-י) וממנה שוב חוזר איוב לבטא ייאוש וחוסר אונים (ו, יא-ג). בחלק ב' (ו, יד-כא) מתייחס איוב לרעיו. הפתיחה מלמדת על האופן שבו הוא רואה את יחסם של הרעים אליו (ו, יד) ושני המשלים המופיעים אחריה ממחישים את חווייתו ביחס לבגידתם של הרעים (ו, טו-כא). בחלק ג' (ו, כב-כו), תלונות איוב ודרישותיו מן הרעים מופיעות בצורה של שאלות לעגניות (ו, כב-כו), משם מתגלגלת האשמה נוראה על יחסם ליתום (ו, כז). את דבריו מסיים איוב בדרישה לשמוע את דבריו (ו, כח-ל). את מבנה היחידה ניתן לראות בתרשים המצורף.

חלק א': הצער והייאוש (ו, א-ג)

1. איוב מביע את כאבו בדימויים רבי עצמה. כאוב ופגוע הוא מתייחס בעיקר ליחס הרעים כלפיו. טענתו הראשונה מתמקדת בביקורת העיקרית של אליפז כלפיו, ביקורת המקופלת בפסוקים "קָרָא-נָא, הַיֵּשׁ עוֹנֵךְ. וְאֵל מִי מְקֹדְשִׁים תִּפְּנֶה. כִּי לְאֹיִל יִהְרֶג כְּעֵשׂ. וּפְתָה תִּמְיֵת קִנְיָה" (ה, א-ב). מפסוק זה עולה כי הכעס שמתבטא בקללות ובבקשת המוות יכול להוביל רק לדבר אחת "לְאֹיִל יִהְרֶג כְּעֵשׂ" (ה, ב).
 - א. עיינו בפסוקים ב-ד בפרק ו כיצד מצדיק איוב את כעסו?
 - ב. כיצד המשלים המופיעים בפסוקים ה-ז מחזקים את טענתו של איוב? מהי הגישה שעומדת בבסיס דבריו?
 - ג. בפסוקים ח-י חוזר איוב על בקשתו למות וטוען שאין בכך פסול משום שלא נותר בו עוד כוח לחיות. עיינו בפסוקים ובמענהו של אליפז. עמדו על המרירות והלעג שטמונים בהם וחשבו לאיזה אמירות של אליפז הם מכוונים?

[חילת פלאט]

ניהול: ד"ר נאוה כהן • ריכוז: אילנה חדד

דפי הלימוד מבוססים על חוברת ללימוד ספר איוב בהוצאת אולפנת עופרה (2000).
כתיבה: חיה מיכאלי, ד"ר נאוה כהן, איריס הישראלי. יעוץ אקדמי: ד"ר ישראל רוזנסון

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים • טל': 02-5944555

מתן ורחמי

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sadie Rennett Women's Institute for Torah Studies

ד. עיינו בפסוקים יא-יג שבהם באמצעות סדרה של שאלות רטוריות מדגיש איוב את גודל סבלו. מה כואב לאיוב והאם רק עוצמת המכאוב הפיסי עומדת בבסיס רצונו של איוב למות?

חלק ב: בלידתם של הרעים (ו, יד-כא)

2. בפסוקים טו-כ מופיעים שני משלים המעידים על הציפייה העמוקה של איוב מהרעים, ועל גודל האכזבה של איוב מיחסם של הרעים כלפיו. שני המשלים נוגעים למים - יסוד חיוני לקיום האדם. רק מי שהתנסה בציפייה למים יבין אכזבה מהי. א. השוו את שני הדימויים העומדים בבסיס המשלים ועמדו על ההיבטים השונים של האכזבה העמוקה של איוב. עיינו גם ביחסם של הרעים לאיוב פרק ב.
ב. הנמשל המופיע בפס' כא מנוסח בתמציתיות ובקיצוניות "כִּי עָתָה הֵייתֶם לֹא" - ידידותכם הפכה לאין. מה עומד בבסיס הדיבור התמציתי? האם לדעתם ניתן לשמוע גם "לו" ולא רק "לא"? לפי קריאה זו, מהי טענתו של איוב כנגד הרעים?

חלק ג: תלונת איוב ודרישותיו מהרעים (ו, כב-ל)

3. בפסוקים אלו איוב מבטא בדברים ברורים וישירים את הכמיהה לאמפטיה, את אכזבתו, כעסו ודרישתו הברורה מרעיו, כל זאת תוך כדי ניסיון נואש להבין מה הביאם להתייחס אליו בצורה כל פוגעת.
א. מהן השאלות שמפנה איוב לרעיו? מהן דרישותיו מהם? כיצד הוא לועג להם בדבריו?
ב. הכעס והאכזבה ההולכים ומתעצמים מביאים את איוב להאשים את הרעים בהאשמה נוספת. מהי חומרתה של האשמה זו. ג. מה איוב דורש מן הרעים ומה הוא מבטיח להציג בפניהם?

החטיבה השנייה (פרק ז')

בחטיבה השנייה שני חלקים מרכזיים. בחלק א' (ז, א-ב), איוב מציג את תפיסת עולמו בדבר הסדר הרצוי ביחסים ההדדיים שבין הא-ל לאדם. בחלק ב' (ז, ג-כא) מתוארים חיי איוב, וממנו עולות תלונות על חייו אלה, שאינם מתנהלים על פי הסדר הרצוי.

חלק א: משנת חייו של איוב (ז, א-ב)

4. בפסוק א-ב איוב אומר במפורש דברים שבעיקרם נרמזו כבר בסיפור המסגרת. יחסיו של האדם עם הא-ל מצטיירים כיחסי 'עבודה' של 'תן וקח'. תן התנהגות טובה וקח שכר. כל תקוותו של השכיר היא לקבל את פועלו - שכרו, וכמו העבד שכל רצונו לסיים את עבודתו ולנוח - כך האדם באשר הוא אדם. עמדו על משמעות הדימוי וחשבו האם בדימוי זה מושגי השכר והעונש נושאים אופי מוסרי? האם הדימוי הזה מחזק את טענתו של השטן?

חלק ב: תלונת איוב על חייו (ז, ג-כא)

5. מתוך עמדת מוצא של מעמד האדם כשכיר, איוב טוען כי הוא לא זכה לשכרו. א. עיינו בפסוקים ג-ו ועמדו על ה'שכר' שלו זכה איוב.
ב. עיינו בפסוקים ז-י מה מבקש איוב מה?
ג. 'שבירת הכללים' ושבירת 'חוקי המשחק' מביאים את איוב לפתוח בדברי התרסה כנגד הא-ל. עיינו בפסוקים יב-טו מה טענתו המרכזית של איוב כנגד הא-ל?

6. מהדברים הקודמים עולה המסקנה המתבקשת "מִאֲסֹתַי לֹא לְעֵלָם אֶחְיֶה. הַחַדֵּל מִמֶּנִּי כִּי הֶבֶל יִמִּי" (ז, טז). אדם, אומר איוב, הוא בן תמותה, ולכן אל לו לא-ל להמשיך להתעלל בו. פנייה זו משקפת את המורכבות במצבו של איוב. עמדו על הניגודים המהותיים שהפנייה הזו אוצרת בחובה. מה היא מלמדת על יחסו של איוב לא-ל?

הרחבה

בפרק זה הולכים ומתבררים שני עניינים האחד - מלא עצמת השכנוע הפנימי של איוב בצדקתו. השני, הבולט מאד על רקע קודמו, גודל ציפייתו של איוב לאמפתיה. מתברר כי טענות אליפז לא השפיעו במאומה על מערכת טיעונו של איוב המתבצר בעמדתו. ומכיוון שאלפיז זקן הרעים היה, נרמז הקורא כבר בשלב מוקדם זה, כי צועדים אנו לזווית קשה מאין כמוהו. ואם לא יעלה טיעון מפתיע, עתיד הזווית להסתיים בלא כלום. עוד מסתבר כי למרות שלכאורה ויכוח הגיוני לפנינו, איוב נזקק לאמפתיה. הכאב האישי כה גדול עד שבלתי אפשרי לשאתו לבד. אין מדובר בויכוח פילוסופי פשוט, אלא בעלילה אנושית מורכבת. הביטויים הקיצוניים שעל מכירת איוב לצר, הלא הוא הא-ל, מתפרשים כשאיפתו לגיוס תמיכה אנושית במאבק נגד הא-ל. הן איוב והן אליפז רואים עצמם כנציגי האדם באשר הוא אדם, ועל כן מבינים אנו את השאיפה של איוב לאמפתיה גם כרצון להוביל להזדהות עם דעתו.

שְׁחָה נַפְשִׁי חיים ביאליק

שְׁחָה נַפְשִׁי לְעֶפֶר
תַּחַת מִשָּׂא אֶהְבֶּתְכֶם;
אֶלְלִי, כִּי הִיִּיתִי
אֶסְתַּרָּא בְלִגְיִנְתְּכֶם!

וְלִמָּה שְׂתֵם עַל-נְוִי?
כֹּה-חֲטָאתִי, מֶה-כִּחִי?
לֹא מְשׁוּרָר לֹא נָבִיא -
חוֹטֵב עֲצִים אָנֹכִי.

חוֹטֵב עֲצִים, אִישׁ קֶרְדִּים,
עוֹשֶׂה מְלֹאכֶתִי לְתַמִּי;
וְנָד הַיּוֹם, וְנָדִי רִפְתָּה,
וְנִקְהָה שׁוֹבֵת קֶרְדִּמִּי.

שְׁכִיר יוֹם קָצָר אָנֹכִי,
פוֹעֵל נֶטָה לְגִבּוֹלְכֶם;
וְלֹא עֵת-דְּבָרִים לִי עֲתָה,
וְלֹא יוֹם תְּרוּעָה לְכַלְכֶם.

אֵיכָה נִשְׂאָ פָּנֵינוּ?
בְּמָה נִקְדָּם יוֹם יְבֹא?
אִישׁ לְחֻשְׁבוֹן עוֹלָמוֹ!
אִישׁ לְסִבְלוֹת לְבָבוֹ!

ביאורי איוב

פרק ו

(ג) "כִּי עַתָּה מַחֹל יָמִים יִכָּבֵד" כלומר החול של כל הימים בעולם.

"עַל כֵּן דָּבַרְתִּי לְעוֹ." התפרצו מלועו.

(ה) "הִינֵהק פָּרָא עָלַי דָּשָׂא, אִם יִגְעָה שׁוֹר עַל בָּלִילוֹ." מי ששבע ומרוצה אינו צועק, אך מי שכואב לו - צועק.

(יג) "הָאֵם אֵין עֲזָרְתִּי בִּי, וְתִשָּׂה נְדָחָה מִמֶּנִּי." האם זקוק אני לעזרה מכן ואיני יכול לעזור לעצמי? האם התושייה - העצות נתרחקו ממני?

פרק ז

(ח) לֹא תִשׁוּרְנִי עֵין רְאִי, עֵינֶיךָ בִּי וְאִינְנִי." לא תראני כל עין שיש בה היכולת לראות. מבטך ממית אותי.

(כ) "חֲטָאתִי מָה אֶפְעַל לָךְ נֹצֵר הָאָדָם. לָמָּה שָׁמַתְנִי לְמַפְגֵּעַ לָךְ וְאַהֲיָה עָלַי לְמִשָּׂא." עלי עליך. שאהיה עליך למשא ואכביד עליך

בחטאתי. קיומו של איוב רע לעצמו, ורע לאלוקים.

"ויען איוב ויאמר..."

יחידה ד - פרקים וז

פרק ו - חטיבה א

חלק א - הצער והיאוש

1

עוצמת צערו של איוב

"בעותי אלוה יערכוני"

- א ויען איוב ויאמר:
- ב לו שקול ישקל כעשי
- והייתי [והנתי] במאזנים ישאו-יחד:
- ג כי-עתה מחול ימים יכבד על-כן דברי לעו:
- ד כי חצי שדי עמדי אשר חמתם שתי רוחי בעותי אלוה יערכוני:

2

משלים להמחשת טבעיות הכאב

"הינהק פרא עלי דשא"

- ה הינהק-פרא עלי-דשא
- ו אם יגעה-שור על-בלילו:
- ז היאכל תפל מבלי-מלח
- ח אם-יש-טעם בריר חלמות:
- ט מאנה לנגוע נפשי
- י המה כדני לחמי:

3

בקשת המוות

"יתר ידו ויבצעני"

- ח מי-יתן תבוא שאלתי
- ט ותקנתי יתן אלוה:
- י ויאל אלוה וידכאני
- יא יתר ידו ויבצעני:
- יב ותהי עוד נחמתי ואסלדה בחילה
- יג לא נחמול כי-לא כחדתי אמרי קדוש:

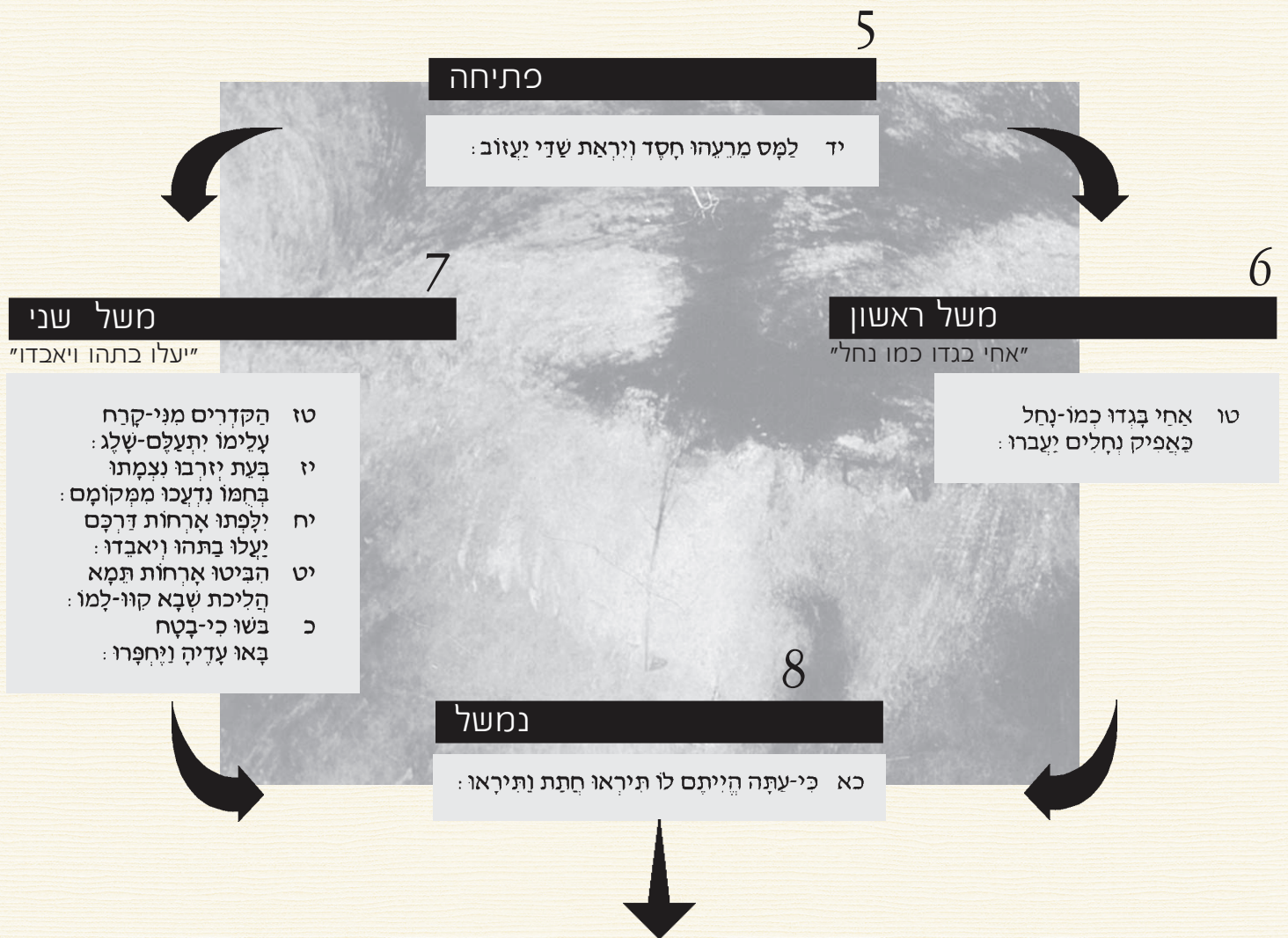
4

היאוש וחוסר האונים

"אם כח אבנים כחי"

- יא מה-כחי כי אֶחַל
- יב ומה-קצי כי-אאריך נפשי:
- יג אם-כח אבנים כחי
- יד אם-בשרי נחוש:
- יה האם אין עזרתי בי
- יז ותשיה נדחה ממני:

חלק ב - בגידתם של הרעים

חלק ג - תלונות איוב ודרישותיו מהרעים

חלק א

1

משנת חייו של איוב

- א הלא-צבא לאנוש עלי-ארץ וכימי שכיר ומיו :
 ב כעבד ישאף-צל וכשכיר יקנה פֶּעֶלו :

חלק ב - תלונות איוב על חייו

2

היעדר התמורה לעמל

"ויכלו באפס תקוה"

- ג כן הנחלתי לי ירחי-שנא
 ולילות עמל מנו-לי :
 ד אם-שכבתי ואמרתי
 מתי אקום ומדד-ערב
 ושבועתי נדדים עדי-נשף :
 ה לבש בשרי רמה
 וגוש עפר עורי רגע וימאס :
 ו זמי קלו מני-ארג
 ויכלו באפס תקוה :

4

מעבר

"אדברה"

- יא גס-אני לא אחשך-פי
 אדברה בצר רוחי
 אשיחה במר נפשי :

5

התרסת איוב על הנהגת חייו

"כי תשים עלי משמר"

- יב היס-אני אם-תנין
 כי-תשים עלי משמר :
 יג כי-אמרתי תנחמני ערשי
 ישא בשיחי משכבי :
 יד וחתתני בחלמות
 ומחזינות תבעתני :
 טו ותבחר מחנק נפשי
 מות מעצמותי :

3

אפסות האדם

"יורד שאול לא יעלה"

- ז זכר כי-רוח חייו
 לא-תשוב עיני לראות טוב :
 ח לא-תשורני עין ראי
 עיניך בי ואינני :
 ט קלה ענו וילך
 כן יורד שאול לא יעלה :
 י לא-ישוב עוד לביתו
 ולא-יכירנו עוד מקומו :

6

אפסות האדם ובקשת המוות

"מאסתי לא לעלם אחיה"

- טז מאסתי לא-לעלם אחיה
 חדל ממני כי-הבל ומי :
 יז מה-אנוש כי תגדלנו
 וכי-תשית אליו לבך :
 יח ותפקדנו לבקרים
 לרגעים תבחננו :
 יט כמה לא-תשעה ממני
 לא-תרפני עד-בלעי רקי :
 כ חטאתי מה אפעל לך נצר האדם
 למה שמתני למפגע לך
 ואהיה עלי למשא :
 כא ומה לא-תשא פשעי
 ותעביר את-עוני
 כי-עתה לעפר אשכב
 ושחרתני ואינני :